

человеческой деятельности социальна всегда, зависит и возможность преобразования всего геополитического пространства на ноосферных основаниях.

Осуществление ноосферной трансформации социально-экономической системы зависит от субъектов ноосферного развития — субъектов культуры и духовного производства. Но отдельные личности, имеющие мощный творческий, интеллектуальный преобразовательный потенциал не в состоянии изменить общество к лучшему без соответствующей общественной поддержки и определённого уровня пассионарности. Распространение продукции антидуховного производства это не предмет личного выбора, а угроза общественной безопасности, поскольку циркулирование в обществе антигуманной, антидуховной и антисоциальной информации разрушает и духовное производство и всю систему общественного воспроизводства вместе с человеком и человечеством, как через утрату человеческой идентичности, так и через угрозу физического исчезновения человечества.

Вытеснение продукции антидуховного производства (такой как: пошлые примитивные дисгармоничные песенки, вульгарные антисоциальные фильмы, восхваляющие inferнальность) путём замещения духовными благами, процесс, осуществляемый через социальное творчество и развитие духовного производства — и есть часть процесса становления ноосферного развития. Если кризис системный — он ретушируется, но не исчезает без изменения системы. Преодолеть кризис — значит преобразовать общественное производство на ноосферных основаниях.

УДК 338

В. С. Буджін

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА В РЕГІОНІ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

За підходом до здійснення антикризових заходів у регіоні СНД можна виділити три групи країн. До першої з них відносяться Азербайджан, Узбекистан та Туркменістан, на які світова рецесія не мала суттєвого впливу (приріст ВВП у Туркменістані у 2009 р. склав 15,2 %, у двох інших країнах було також забезпечено зростання цього показника). Причинами цього були незначне включення у світові фінансові процеси, а також можливість отримувати й під час світової кризи значні доходи від експорту

енергоносіїв та інших сировинних товарів. Негативом є те, що існуюча в цих країнах економічна політика базується на використанні екстенсивних факторів — експлуатації дешевої (але некваліфікованої) робочої сили та невідновлюваних природних ресурсів із мінімальним застосуванням імпортованих застарілих середньотехнологічних елементів на обмеженій кількості об'єктів успадкованої від часів СРСР нераціональної структури їх господарських комплексів. Характерною рисою державного управління економікою в цих країнах є його підкорення не потребам суспільства в цілому, а інтересам правлячих кланів, що не може забезпечити перехід на раціональну модель розвитку їх продуктивних сил. Сукупність зазначених вище факторів не дозволяє визначити більш-менш вірогідні сценарії економічного розвитку цієї групи країн, де залежно від кон'юнктури світового ринку періоди економічного зростання можуть змінюватися глибоким обвалом усіх показників національного господарства.

До другої групи можна віднести такі країни, як Молдова, Вірменія, Таджикистан та Киргизстан, для яких характерна систематична кризова ситуація, довгострокова нестабільність національної економіки та висока залежність від зовнішньої допомоги. Криза особливо жорстко вплинула на ці країни, які не мали необхідних ресурсів для подолання її негативного впливу на подальше погіршення у них загальної економічної ситуації. Керівництво цих держав вимушено було здійснювати лише часткові й паліативні заходи щодо послаблення загрозливого стану національної економіки. Найбільш вірогідним для цієї групи держав є сценарій «L» — ситуації на наступні роки, тобто горизонтальний рівень стагнації економічних показників без їх суттєвого зростання. З метою протидії подальшому погіршенню економічного стану ці країни вимушені були розпочати наступ на життєвий рівень населення — підвищувати ціни на харчові та промислові продукти споживання, електричну і теплову енергію. Для збереження економічних показників хоч би на існуючому низькому рівні ці країни вже отримали й сподіваються на наступні кредити міжнародних фінансових інституцій — МВФ, Світового банку, Азіатського банку розвитку (Вірменія, Киргизстан, Таджикистан), а також розраховують на фінансову допомогу з боку Росії (Вірменія, Таджикистан).

До третьої групи належать Білорусь, Казахстан, Росія, а також Україна, які крім Білорусі (падіння ВВП за три квартали 2009 р. — всього на 0,3 %) також суттєво постраждали від світової кризи — за такий же період ВВП Росії впав на 11,8 %, України — на

15,9 % із дещо меншим падінням цього показника у Казахстану. Найвірогіднішим є розвиток Казахстану після кризи за «V» — сценарієм, тобто досить швидким піднесенням економіки від нижньої відмітки рецесії. Цьому сприятимуть ефективність попередніх антикризових заходів (вони вже з другої половини минулого року стримали падіння виробництва), реструктуризація та модернізація банківської системи, можливість отримувати великі валютні надходження від експорту енергоносіїв, кольорових металів, зерна тощо. Казахстан у цілому зберіг науково-технологічний потенціал, а з 1 січня 2010 р. приступив до виконання трирічки іноваційного розвитку. В якості позитива можна відзначити таку характерну рису державного управління в цій країні, як широке впровадження ринкових елементів до національної економіки зі збереженням важелів централізованого впливу на її функціонування, що особливо виявляється в процесі перетворення «сировинної» на «обробну» структуру народногосподарського комплексу у рамках виконання довгострокової програми «Казахстан — 2030». Підвищений ризик для цієї країни полягає якраз у співвідношенні ринкових та централізованих державних засад впливу на економіку — саме послаблення такого впливу на банківську систему призвело до втягування Казахстану докризової ситуації раніше інших країн регіону СНД, ще у кінці 2008 р.

Менший порівняно з іншими країнами регіону СНД негативний вплив світової кризи на Республіку Білорусь пов'язаний з такою особливістю державного управління економікою, як підвищений вплив централізованих підойм із дозованим впровадженням ринкових елементів. Значною мірою «ручне» керівництво економікою з боку білоруського керівництва на чолі з Президентом О. Лукашенко дозволило зберегти в робочому стані основні об'єкти в промисловості, сільському господарстві, інших сферах господарської діяльності, здійснити перетворення великих промислових об'єднань у акціонерні товариства, концерни та холдинги, провести реструктуризацію промисловості у відповідності з потребами внутрішнього та зовнішнього ринків, ввести елементи високих технологій до ряду виробництв. Поряд з тим, необхідно враховувати ексклюзивність усіх цих досягнень, які не можуть бути пов'язані виключно з внутрішніми економічними процесами в цій країні. Економічна динаміка в Білорусі має понадвелику залежність від зовнішніх факторів. Довгий час підвищені темпи зростання цієї країни залежали від пільгових умов співробітництва із найбільшим партнером — Росією. Але в останній час Президент О. Лукашенко дещо дистанціювався від цього партнера й

суттєво поліпшив свої стосунки із Заходом. Це дозволило Білорусі отримати у 2009 р. 699,5 млн дол. від МВФ та, з іншого боку, примусити Росію піти на збереження пільгових цін на поставки енергоносіїв. Чи буде спроможна Білорусь підтримувати таку двозначну зовнішню політику — цього не можна передбачити. Тому в цій країні можуть бути різні сценарії подальшого розвитку — від «V» або «U» (піднесення після короткої фази стагнації), аж до «W» — тобто періодичних підйомів та спадів залежно від дій, пов'язаних із політикою зовнішньоекономічних факторів допомоги із Сходу та Заходу.

Лише неоднозначною може бути оцінка системи управління економікою в найбільшій у СНД за обсягом свого народногосподарського потенціалу та існуючим передумовам високодинамічного розвитку державі — Російській Федерації (РФ). Якщо порівняти Росію з групою інших постсоціалістичних держав з регіону Центральносхідної Європи, то не можна не відзначити, що на відміну від них ринкові реформи у РФ мали значною мірою імітаційний характер, вони не забезпечили необхідну реструктуризацію економіки, перехід її на інтенсивний шлях розвитку, можливість застосування в ній інноваційної моделі. основна частина бюджетних доходів країни пов'язана з експортом енергоносіїв та інших сировинних товарів, а також озброєння (РФ постійно входить до трійки його найбільших експортерів у світі). Але, з іншого боку, саме Росія зараз має найбільші в регіоні СНД можливості виходу із кризової ситуації — завдяки певному зростанню світових цін на енергетичні товари, а також у вчасному реагуванні на її перші прояви. Росія є єдиною країною цього регіону, яка вже сформулювала обґрунтовану програму післякризового розвитку, головним елементом якої є нарощування інноваційної складової національної економіки. Спеціальна програма «Основні напрями антикризових дій уряду Росії на 2010 рік», яка була прийнята урядом 30 грудня 2009 року, передбачає здійснення диверсифікації економіки, підтримку внутрішнього попиту, розвиток ключових високотехнологічних та інфраструктурних галузей, модернізацію фінансової системи тощо. Якщо зазначені заходи будуть здійснені, то економічна ситуація в Росії може розвиватися за «V» або в гіршому випадку за «U» сценаріями.

Політичний фактор був головною передумовою того, що в Україні зафіксований найглибший у регіоні СНД спад економіки у 2009 р. Саме він є й залишається причиною відсутності в країні реальної, а не пропагандистсько-передвиборчої програми подолання наслідків рецесії, хоча українська держава має всі потен-

цінні можливості для вирішення цієї складної проблеми. Україна, як і Росія, Казахстан та деякі інші країни СНД має надвелику залежність від кон'юнктури світового ринку, не використала можливостей суттєвої реструктуризації своєї економіки, не забезпечила раціонального співвідношення відкритості національної економіки та її захисту від зовнішніх впливів. Єдина можливість подолання всіх цих негараздів полягає в переході до здійснення інноваційної, високотехнологічної моделі наступного економічного розвитку, що базуватиметься на докорінній перебудові системи державного управління, насамперед на макроекономічному рівні. На жаль, досвід жодної країни СНД не може в цьому випадку стати необхідним зразком для здійснення такої перебудови господарського механізму нашої держави. Скоріше за аналог можуть бути визнані зразки селективної політики таких країн, як Японія чи нові індустріальні держави Південно-східної Азії на перших етапах подолання ними низького рівня економічного розвитку, або окремі елементи сучасної економічної політики Китаю чи держав Центральносхідної Європи.

УДК 339.924

Т. В. Бурлай

АНТИКРИЗОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄС У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ

Нещодавня глобальна фінансова криза вкрай негативно позначилася на процесі реальної економічної конвергенції індустріальних і постсоціалістичних держав-учасниць ЄС, що передбачає поступове подолання «розриву» в рівнях їх макроекономічного розвитку, оцінюваного, зокрема, за показником душевого ВВП. Першочерговою умовою такого подолання є прискорене економічне зростання ново-інтегрованих країн Євросоюзу, темпи якого протягом 2000—2007 рр. щорічно складали в середньому 8 % [1]. Саме завдяки підтриманню високих темпів приросту валового продукту, постсоціалістичні країни ЄС за вказаний період змогли на 10—15 відсоткових пункти скоротити існуючий досить значний розрив у рівнях макроекономічного добробуту з розвиненими державами, що входять до складу ЄС-15. Зокрема, у докризовому 2008 р. обсяг ВВП (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення Словенії досяг 82 % аналогічного показника